

HANDLEIDING ILD

INHOUD

1. HET OPZET VAN ILD.....	2
2. WAAROM INZETTEN OP ILD?	4
2.1 ILD DRAAGT BIJ AAN BURGERSCHAPSEDUCATIE	4
2.2 ILD DRAAGT BIJ AAN HET SAMEN LEREN SAMENLEVEN.....	4
3.HOE ILD IMPLEMENTEREN?.....	5
3.1 DE LEERPLANNEN	5
3.2 EEN STAPPENPLAN VOOR ILD	16
STAP 1 DE TIJDSINDELING	16
STAP 2 LEES HET LEERPLAN EN INVENTARISEER DE EIGEN ERVARING MET PROJECTEN ILC.....	17
STAP 3 SPREEK MET DE DIRECTIE.....	17
STAP 4 VERDEEL HET WERK	18
STAP 5 VERMIJD VALKUILEN	18
STAP 6 DURF HET TE DOEN.....	19
3.3 AANDACHTSPUNTEN BIJ HET UITWERKEN VAN ILC EN ILD PROJECTEN	19
4. OVERZICHT PROJECTSUGGESTIES	21
4.1 DE ILC-PROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON.....	21
4.2 DE ILD-PILOOTPROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON.....	21
5. CHECKLIST	23
5.1 TO DO-LIJST VOOR DE ESSENTIËLE ELEMENTEN	23
5.2 PRAAT HET LEERPLAN DOOR	24
INSPIRERENDE DIALOOGTHEMA'S OM TE KOPPELEN AAN DE LEERPLANDOELEN	24
DE LEERINHOUD OM TE KOPPELEN AAN DOELEN EN THEMA'S	26
5.3 HOE DE DIALOOG STIMULEREN?	26
WERKVORMEN	26
TEAMTEACHING.....	26
5.4 HOE ILD EVALUEREN?.....	27

1. HET OPZET VAN ILD

De **interlevensbeschouwelijke dialoog** kiemde al decennia in het officieel onderwijs, waar leerkrachten godsdienst en niet-confessionele zedenleer vaak samen activiteiten organiseren en projecten op touw zetten. De Erkende Instanties en Vereniging officialiseerden deze samenwerking in 2013 met het competentiekader interlevensbeschouwelijke competenties (ILC) dat werd aangeboden aan het Vlaams parlement. Zo werden ILCs een onderdeel van de leerplannen van de levensbeschouwelijke vakken.

Het regeerakkoord van de Vlaamse regering in 2019, bouwde hierop verder. Zo bepaalde men dat in de derde graad van het secundair onderwijs het gemeenschapsonderwijs kan overschakelen van 2 uur levensbeschouwing naar 1 uur levensbeschouwing en 1 uur interlevensbeschouwelijke dialoog, waarbinnen eveneens (vakoverschrijdende) eindtermen die passen binnen burgerschap worden gerealiseerd.

Concreet werken GO! en de EI&V aan de invoering van 1 uur per week interlevensbeschouwelijke dialoog en dit in het bestaande kader van de levensbeschouwelijke vakken. Meer bepaald wordt de helft van de lessen van de levensbeschouwelijke vakken besteed aan de interlevensbeschouwelijke dialoog, waarbinnen tegelijk de eindtermen burgerschap worden geoefend.

Het is met het oog op de realisatie van dit uur interlevensbeschouwelijke dialoog dat EI&V en GO! ook een protocol van samenwerking sloten. Dit protocol betreft de wijze waarop de samenwerking tussen de inrichtende macht en de EI&V vorm gegeven kan worden. In dat protocol engageert GO! zich om de directies er te laten op toezien dat zowel het lesrooster als de toewijzing en uitrusting van lokalen het werken in heterogene groepen toelaat. De directies worden geacht om de samenwerking te bevorderen tussen de leerkrachten levensbeschouwing en de leraren basisvorming die verantwoordelijk zijn voor de realisatie van de eindtermen burgerschap. De EI&V engageerden zich om de helft van de lessen LBV te besteden aan de interlevensbeschouwelijke dialoog en om bij het werken aan de interlevensbeschouwelijke competenties zoveel mogelijk bij te dragen aan de eindtermen burgerschap en tenslotte om de dialoog in heterogene klasgroepen mogelijk te maken.

Het regeerakkoord van de Vlaamse regering in 2019, bouwde hierop verder. Zo bepaalde men dat in de derde graad van het secundair onderwijs het

gemeenschapsonderwijs kan overschakelen van 2 uur levensbeschouwing naar 1 uur levensbeschouwing en 1 uur interlevensbeschouwelijke dialoog, waarbinnen eveneens (vakoverschrijdende) eindtermen die passen binnen burgerschap worden gerealiseerd.

Concreet werken GO! en de EI&V aan de invoering van 1 uur per week interlevensbeschouwelijke dialoog en dit in het bestaande kader van de levensbeschouwelijke vakken. Meer bepaald wordt de helft van de lessen van de levensbeschouwelijke vakken besteed aan de interlevensbeschouwelijke dialoog, waarbinnen tegelijk de eindtermen burgerschap worden geoefend.

Het is met het oog op de realisatie van dit uur interlevensbeschouwelijke dialoog dat EI&V en GO! ook een protocol van samenwerking sloten. Dit protocol betreft de wijze waarop de samenwerking tussen de inrichtende macht en de EI&V vorm gegeven kan worden. In dat protocol engageert GO! zich om de directies er te laten op toezien dat zowel het lesrooster als de toewijzing en uitrusting van lokalen het werken in heterogene groepen toelaat. De directies worden geacht om de samenwerking te bevorderen tussen de leerkrachten levensbeschouwing en de leraren basisvorming die verantwoordelijk zijn voor de realisatie van de eindtermen burgerschap. De EI&V engageerden zich om de helft van de lessen LBV te besteden aan de interlevensbeschouwelijke dialoog en om bij het werken aan de interlevensbeschouwelijke competenties zoveel mogelijk bij te dragen aan de eindtermen burgerschap en tenslotte om de dialoog in heterogene klasgroepen mogelijk te maken.

In 2021-2022 liepen zeven proefprojecten in twee scholengroepen. In 2022-2023 worden deze proefprojecten verder opgeschaald. De effectieve implementatie is voorzien tegen september 2024. Deze inspiratiebron "ILC-ILD" is bedoeld voor alle leerkrachten levensbeschouwing die concreet aan de slag willen gaan met de interlevensbeschouwelijke dialoog. De inspiratiebron is gebaseerd op de concrete ervaringen en verworven inzichten van de pilootprojecten die liepen in 2021-2022 en zal gradueel verder aangevuld worden met inzichten uit nieuwe proefprojecten. Deze inspiratiebron is dan ook work-in-progress en iedereen die zich daartoe geroepen voelt mag daaraan bijdragen.

2. WAAROM INZETTEN OP ILD?

2.1 ILD DRAAGT BIJ AAN BURGERSCHAPSEDUCATIE

ILD beslaat een breder domein dan burgerschap: het omvat ook zingeving, thema's en perspectieven die ontwikkeld worden binnen de relaties ik-zelf en ik-wereld.

Dit leerplan sluit aan bij de levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling die verder reikt dan wat met een eindterm- of competentiegerichte pedagogie beoogd wordt. Deze extra relaties en specifieke aard van ILD kunnen de ontwikkeling van burgerschapscompetenties bij leerlingen op levensbeschouwelijke wijze ondersteunen. Het gaat om een uitwisseling tussen dynamische en doorleefde betekenisaders, die uitgedragen worden door verschillende solidaire gemeenschappen.

ILD is een geschikt instrument om door dialoog te verbinden en sociaal kapitaal aan te boren. Daardoor kan ILD de onderwijskwaliteit en/of de leerprestaties van leerlingen verhogen.

2.2 ILD DRAAGT BIJ AAN HET SAMEN LEREN SAMENLEVEN

Diversiteit is een realiteit in de GO! scholen. GO! beschouwt diversiteit als een kracht en als een meerwaarde bij het realiseren van haar pedagogisch project. Daarin staat samen leren samenleven immers centraal. We verkennen daarbij voortdurend welke pedagogische mogelijkheden en leerkansen diversiteit in het algemeen maar ook in levensbeschouwing ons biedt. We vatten samen de zoektocht aan over bestaande verschillen heen over wat ons verbindt. Het is daarbij ook van cruciaal belang dat kinderen en jongeren kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen in de omgang met andere levensbeschouwingen

Vijandige polarisatie in de samenleving – die de democratie en de rechtsstaat onder druk zet – geeft extra verantwoording aan dit opzet.

De leerkrachten levensbeschouwelijke vakken die samenwerken en in co-teaching ILD gestalte geven, fungeren voor de ogen van de leerlingen als rolmodel voor een constructieve dialoog onder zeer verscheiden mensen. In de les waken de leraars over het respect voor de interne pluraliteit van hun levensbeschouwing, die zij vanuit hun expertise best kennen. Zij bieden ruimte aan input van andere levensbeschouwingen uit onze (super)diverse context. Zij maken voorbehoud bij een exclusieve interpretatie van de eigen levensbeschouwing en houden rekening met secularisatie, 'multiple belonging' en 'believing without belonging'.

Levensbeschouwelijke tegenstellingen liggen vaak aan de oppervlakte van sociaaleconomische, etnische, culturele of politieke spanningsvelden. ILD tracht 'wij-zij denken' langs levensbeschouwelijke lijnen te doorbreken door deze breuklijnen te duiden.

3. HOE ILD IMPLEMENTEREN?

3.1 DE LEERPLANNEN

Leerplan doorstroom en dubbele finaliteit

DIALOOGTHEMA'S

Religieuze en andere collectieve identiteiten.

Omgaan met leven en dood.

Betekenis van god of geen god.

Oorsprong en bestemming van de mens.

Relatievormen.

De technologische sturing van identiteit (AI, sociale media, ...)

II. Identiteit

1. De leerlingen verwoorden levensbeschouwelijke kenmerken van hun persoonlijke en collectieve identiteit.
2. De leerlingen gaan met elkaar in dialoog over de levensbeschouwelijke kenmerken en hun relatieve belang voor hun persoonlijke en collectieve identiteit(en).
3. De leerlingen reflecteren over de meerwaarde van de interlevensbeschouwelijke dialoog voor hun identiteitsontwikkeling.

INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE COMPETENTIES

- 1 De levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelende identiteit.
- 4 Verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.
- 5 Gaat respectvol en open om met de eigenheid van de eigen levensbeschouwing.
- 6 Gaat respectvol en open om met de diversiteit binnen de eigen levensbeschouwing.
- 7 Ontwikkelt een positief zelfbeeld en neemt initiatief gebaseerd op beleving van de eigen levensbeschouwing.
- 10 Gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen.
- 11 De interne pluraliteit in verschillende levensbeschouwingen.
- 14 Luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.
- 18 De verschillen tussen stereotyperingen over een levensbeschouwing en de binnenkant van een levensbeschouwing.
- 21 Onderscheidt levensbeschouwelijke-stereotypering van levensbeschouwelijke identiteit.

MINIMUMDOELEN en competenties SC7 GO!

07.02 De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit

Meerderheid, minderheid

Sociale cohesie, solidariteit, wij-zij denken

DIALOGOTHEMA'S

Empathie, solidariteit, altruïsme.

Kansen van diversiteit.

Ideologisch extremisme.

Uitsluitingsmechanismen (racisme en seksisme).

Hoe ga jij om met andersdenkenden?

Het zondebokmechanisme.

III. Diversiteit

1. De leerlingen ontwikkelen a.d.h.v. voorbeelden een idee van de mate waarin de eigen levensbeschouwing zowel solidair of tolerant als discriminerend of racistisch kan zijn ten aanzien van anderen binnen en buiten de eigen kring.
2. De leerlingen gaan in dialoog over de uitdaging om positief om te gaan met diversiteit.
3. De leerlingen reflecteren over de rol die hun levensbeschouwing en de interlevensbeschouwelijke dialoog kunnen spelen in het bevorderen van tolerantie en solidariteit ten aanzien van anderen.

INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE COMPETENTIES

- 3 Ontdekt en verwoordt de interne pluraliteit van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt.
- 16 Is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen.
- 18 Ontdekt en verwoordt de verschillen tussen stereotyperingen en de binnenkant van een levensbeschouwing.
- 21 Onderscheidt levensbeschouwelijke stereotypering van levensbeschouwelijke identiteit.
- 19 Ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.
- 22 Gaat constructief om met moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.
- 23 Oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multilevensbeschouwelijke samenleving.

MINIMUMDOELEN en competenties SC7 GO!

07.03 De leerlingen lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven

Tolerantie en de grenzen ervan

Kenmerken van mechanismen achter onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme in historische en actuele voorbeelden

DIALOOGTHEMA'S

Ecomodernisme of systeemverandering

Rechten van dieren en ecosystemen

Klimaatvluchtelingen

Voedselvraagstukken

Schepping en evolutie

Ecologische voetafdruk

IV. Duurzaamheid

1. De leerlingen vormen zich een idee van (de historische ontwikkeling van) het denken binnen de gevolgte of eigen levensbeschouwing over de relatie tussen de natuur, de samenleving en de mens.
2. De leerlingen gaan in dialoog over de verschillende opvattingen van en binnen diverse levensbeschouwingen over de relatie tussen de natuur, de samenleving en de mens.
3. De leerlingen reflecteren over de verschillende opvattingen over de relatie tussen de natuur, de samenleving en de mens, met het oog op een meer duurzame (rechtvaardige en ecologisch verantwoorde) wereld.

INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE COMPETENTIES

- 4 Verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.
- 7 Ontwikkelt een positief zelfbeeld en neemt initiatief gebaseerd op beleving van de eigen levensbeschouwing.
- 12 Herkent en benoemt de levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en bij de anderen.
- 20 Ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwing voor zichzelf en de samenleving.
- 16 Is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen
- 19 Ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.
- 22 Gaat constructief om met moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.

MINIMUMDOELEN en competenties SC7 GO!

07.04 De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's

Thema diversiteit en identiteit

Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken

Nieuwe Eindtermen/minimumdoelen	Doelstellingen ILD
07.03 De leerlingen lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven.	
ILC	
ILC 6. De leerling gaat respectvol en open om met de diversiteit binnen de eigen levensbeschouwing. 13 De leerling respecteert het bestaan van levensbeschouwingen. 17 De leerling gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.	<p>1 De leerling benoemt verschillende visies binnen de eigen levensbeschouwing.</p> <p>2 De leerling benoemt enkele eigenschappen van andere levensbeschouwingen.</p> <p>3 De leerling is bereid respectvol te spreken over en met mensen met andere visies binnen en buiten de eigen levensbeschouwing</p>
	Toelichting :
	De leerling leert op een respectvolle en constructieve manier te spreken over verschillende overtuigingen zowel binnen als buiten de eigen levensbeschouwing.
07.02 De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.	
	<p>4 De leerlingen verwoorden op welke manier hun levensbeschouwing deel uitmaakt van hun identiteit.</p> <p>5 De leerling past strategieën toe om respectvol en constructief om te gaan met de eigenheid van mensen die een andere levensbeschouwing hebben.</p> <p>6 De leerling verwoordt wat het verschil is tussen een stereotypering en de identiteit van andere levensbeschouwingen.</p> <p>7 De leerlingen verwoorden stereotypen die leven over hun eigen levensbeschouwing en die van anderen.</p> <p>8 De leerling licht toe waarom stereotyperingen kwetsend zijn voor iemands levensbeschouwelijke identiteit.</p>

	9 De leerling geeft actuele en historische voorbeelden van levensbeschouwelijke stereotypering en de gevolgen ervan.
	Toelichting :
	De leerling leert eenzijdigheden en veralgemeningen te vermijden in het spreken over de overtuiging van anderen.

Thema dialoog

Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

Nieuwe eindtermen	Doelstellingen ILD
07.04 De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.	
ILC	
De leerling...	
14 luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.	1 De leerling is bereid empathisch te luisteren naar de mening van anderen.
15 verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen.	2 De leerling is bereid zijn mening te herzien.
19. ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. (interlevensbeschouwelijke dialoog & interlevensbeschouwelijk samenleven)	3 De leerling legt uit waarom onderbouwde argumenten nodig zijn in een dialoog.
23 oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving.	4. De leerling herkent het levensbeschouwelijk aspect van aangevoerde argumenten.
	5 De leerling beoordeelt of de levensbeschouwelijke argumenten met betrekking tot maatschappelijke thema's voldoende onderbouwd zijn.
	toelichting
	De leerling leert argumenten te herkennen en te gebruiken. De leerling leert te luisteren naar een toelichting vanuit een andere levensbeschouwing. De leerling leert andere meningen te beoordelen.

Thema participatie en samenleven

Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtstaat.

Eindtermen	
07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.	
Subdoel GO!	
Subdoel GO 4: De leerlingen lichten toe hoe individuen en groepen kunnen participeren aan en drukken op politieke besluitvorming.	
<p>ILC De leerling</p> <p>6- gaat respectvol en open met de diversiteit binnen eigen levensbeschouwing.</p> <p>7- ontwikkelt een positief zelfbeeld en neemt initiatief gebaseerd op beleving van eigen levensbeschouwing.</p> <p>14- luister empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.</p> <p>17- gaat respectvol en open met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.</p> <p>19- herkent de mogelijkheden en kansen voor ILD en ILS.</p> <p>20- is bewust van de rol van levensbeschouwing voor zichzelf en de samenleving.</p> <p>23- oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multilevensbeschouwelijke samenleving.</p>	<p>1.De leerling geeft voorbeelden van maatschappelijke acties die door verschillende levensbeschouwingen ondernomen worden.</p> <p>2.De leerling is bereid bij te dragen aan de opbouw van de samenleving.</p> <p>3.De leerlingen bezinnen zich op hun betrokkenheid bij maatschappelijke acties met een levensbeschouwelijke achtergrond.</p> <p>4 De leerling kent het verschil tussen rechten en plichten.</p> <p>5 De leerling past de strategieën toe die nodig zijn om in een dialoog tot een besluit te komen op basis van vrije meningsuiting.</p> <p>6 De leerling benoemt aan de hand van enkele voorbeelden de rol van levensbeschouwingen in het maatschappelijk debat.</p>
	Toelichting:
	De leerlingen leren welke rechten en plichten zij in de maatschappij hebben. Zij leren hoe zij vanuit hun levensbeschouwing betrokken kunnen zijn bij maatschappelijke problemen

Thema democratische besluitvorming vanuit levensbeschouwelijk perspectief

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

Eindtermen	ILD
07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.	
ILC ILC De leerling.. 15 verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen. 17 gaat respectvol en openen om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen 23 oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving 24. herkent afspraken en regels nodig voor inter-levensbeschouwelijk samenleven en past deze toe	1 De leerlingen benoemen de principes waarop een democratische rechtsstaat gebaseerd is. 2 De leerlingen leggen uit hoe vanuit verschillende LB over democratie gedacht wordt. 3 De IIn benoemen de afspraken en regels die nodig zijn voor het samenleven in een democratische rechtsstaat.
Subdoel GO 3 De leerlingen lichten aan de hand van voorbeelden de invloed van Europees burgerschap op verschillende maatschappelijke domeinen toe.	
ILC De leerling.. 20. ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving. 23 oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving	4 De leerling onderscheidt bij een gegeven maatschappelijke aangelegenheid de bevoegdheden van de gemeente, het gewest, de nationale overheid en de Europese samenwerking. 5 De leerling bespreekt deze bevoegdheden bij een maatschappelijke aangelegenheid waarin levensbeschouwing een rol speelt.
Subdoel GO 2 De leerlingen vergelijken politieke partijen en ideologische stromingen.	
ILC: De leerling ontdekt en verwoordt.. 8 de eigenheid van andere levensbeschouwingen 9 de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een	6 De leerling benoemt de voornaamste politieke ideologieën. 7 De leerling geeft aan welke rol levensbeschouwing speelt in de verschillende politieke partijen.

relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt. 10 gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen. 20 de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving	8 De leerlingen verklaart de invloed van levensbeschouwing op een bepaald politiek thema.
	Toelichting:
	De leerlingen leren hoe levensbeschouwing een rol speelt in de democratische besluitvorming.
Vroegere ET 7.19 De leerlingen illustreren aspecten van het rechtssysteem aan de hand van een rechtszaak.	
ILC. De leerling ontdekt en verwoordt 20. De rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en voor de samenleving. 24. Herkent afspraken en regels nodig voor interlevensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.	ILD. 9 De leerling illustreert aan de hand van voorbeelden de verhouding van LB en rechtsstaat in België. 10 Benoemt aan de hand van voorbeelden verschillende LB visies op begrippen van het Belg rechtssysteem zoals straffen, bemiddelen, verzoenen... 11 De leerling analyseert een rechtszaak waarin het recht op levensbeschouwelijke vrijheid in het geding is.
	Toelichting:
	De leerling leert de rechtspraak in België kennen. De leerling leert hoe de rechtspraak invloed kan hebben op de beleving van een levensbeschouwing.

Thema democratische principes (basisrechten)

Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

Eindtermen	
07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.	

<p>ILC</p> <p>De leerling</p> <p>23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving.</p> <p>24. herkent afspraken en regels nodig voor inter-levensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.</p> <p>16. is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen.</p> <p>17. gaat respectvol om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.</p>	<p>1 De leerling aanvaardt dat de mensen- en kinderrechten nodig zijn voor de opbouw van een rechtvaardige multi-levensbeschouwelijke samenleving, o.a. het recht op een levensbeschouwelijke identiteit.</p> <p>2 De leerling geeft voorbeelden van situaties waarin de rechten van mensen op het spel staan op basis van hun levensbeschouwelijke identiteit.</p> <p>3. De leerling engageert zich voor de mensenrechten en kinderrechten door middel van concrete acties binnen interlevensbeschouwelijke projecten op school.</p> <p>4. De leerling legt uit dat een democratie de inter-levensbeschouwelijke samenleving en de diversiteit aan levensbeschouwelijke identiteiten bevordert.</p> <p>5. De leerling is bereid de democratie te verdedigen als voorwaarde voor levensbeschouwelijke diversiteit.</p> <p>6. De leerling legt uit dat de mensenrechten en de rechtsstaat de levensbeschouwelijke diversiteit waarborgen.</p> <p>7. De leerling analyseert schendingen van de mensenrechten vanuit een levensbeschouwelijke motivatie.</p> <p>8. De leerling is vanuit het perspectief van de mensenrechten bereid tot interlevensbeschouwelijke dialoog.</p>
	<p>Toelichting:</p>
	<p>De leerling maakt kennis met de rechten van de mens en het kind. De leerling leert hoe belangrijk het respect voor deze rechten is voor het samenleven met verschillende levensbeschouwingen.</p>
<p>Subdoel GO 1 De leerlingen lichten sociale uitdagingen voor een democratische rechtsstaat toe.</p>	

	<p>1 De leerling legt uit waarom wederkerigheid en solidariteit nodig zijn voor de welvaartstaat.</p> <p>2 De leerling licht deze solidariteit en wederkerigheid toe vanuit zijn levensbeschouwing.</p>
	Toelichting:
	De leerling leert dat democratisch samenleven betrokkenheid vraagt over de grenzen van levensbeschouwingen heen.

Facultatief: thema duurzaamheid

De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

<p>Vroegere ET 7.9 De leerlingen handelen met het oog op duurzame ontwikkeling. (attitudinaal)</p> <p>Vroegere ET 7.10 De leerlingen illustreren hoe systeemdenken kan worden toegepast op duurzaamheidskwesties.</p>	
<p>ILC De leerling ontdekt en verwoordt</p> <p>8 de eigenheid van andere levensbeschouwingen.</p> <p>10 gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen</p> <p>19. moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.(inter-levensbeschouwelijke dialoog & inter-levensbeschouwelijk samenleven)</p> <p>20. de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving.</p>	<p>ILD</p> <p>1 De leerling erkent dat zijn handelen gevolgen heeft voor mens en natuur.</p> <p>2 De leerling benoemt de levensbeschouwelijke drijfveren om zorg te dragen voor mens en natuur.</p> <p>3 De leerling neemt initiatief om zorg te dragen voor mens en natuur.</p> <p>4 De leerling legt uit waarom lokale acties gevolgen hebben wereldwijd voor mens en natuur.</p> <p>5 De leerling onderscheidt levensbeschouwelijke visies op zorg dragen voor mens en natuur.</p>
	Toelichting:
	De leerling leert vanuit zijn levensbeschouwing nadenken over zijn verantwoordelijkheid voor de natuurlijke omgeving.

3.2 EEN STAPPENPLAN VOOR ILD

Vanuit de ILCs is de ILD gegroeid. Dat is alvast goed nieuws want de ILCs zijn voor jou bekend terrein. Het is belangrijk te weten dat ILD integraal deel uitmaakt van de twee uur LBV op school en de organisatiestructuur van de LBV.

Het ontwikkelen van projecten interlevensbeschouwelijke dialoog veronderstelt dat je goed samenwerkt, want in de derde graad wordt ernaar gestreefd om voor de helft van de lestijden aan de levensbeschouwing en de andere helft samen met alle collega's LBV aan ILD-projecten te werken.

De verschillende LBV spenderen dus ongeveer de helft van de uren aan ILD-projecten. Vele leerkrachten die aan het pilootproject hebben deelgenomen geven de voorkeur aan projecten van 3 tot 4 weken, dus modulair. De invulling en organisatie kan best binnen de VWG besproken worden.

Hoe kan je zo efficiënt mogelijk te werk gaan? Via dit vademecum hopen we enkele richtlijnen te bieden en ondersteuning te geven door middel van tips en tricks en didactisch materiaal. Maar eerst volg je al deze stappen, opgesteld door Gottlieb Blokland (Inspectie-begeleiding protestants-evangelische godsdienst) op basis van de ervaringen en feedback van de pilootscholen:

STAP 1 DE TIJDSINDELING

'De helft van de uren' vereist geen verdeling per week. Het is mogelijk om de gezamenlijke lessen te plaatsen in enkele maanden van het schooljaar. Maar afwisseling is belangrijk. Plan dus beter niet één lange periode voor alle projecten maar enkele korte periodes met een 'pauze' (afzonderlijke lessen per LB) ertussen.

Vb: Vooral voor AF-klassen is ILD niet vanzelfsprekend gebleken, zowel voor leerkrachten als leerlingen. De intensieve voorbereiding van AF-lessen kan moeilijk lang na elkaar worden volgehouden.

STAP 2 LEES HET LEERPLAN EN INVENTARISEER DE EIGEN ERVARING MET PROJECTEN ILC

Het is belangrijk ervan doordrongen te zijn dat ILD niet helemaal gelijkstaat aan ILC, al vormt ILC er wel een van de pijlers van. Het is zinvol dat elke leerkracht nagaat waar toepassingen mogelijk zijn van de opgedane ervaring met projecten ILC in dit nieuwe kader. Elke school heeft een eigen context, een eigen publiek en eigen ervaringen. Het is belangrijk na te denken over de mogelijkheden waarover het team en de school al beschikt.

Betrek alle leerkrachten LBV, ook die met minder uren of minder anciënniteit op school. Het kan ook zijn dat leerkrachten ervaringen kunnen inbrengen uit andere scholen. Bedenk ook dat een goede samenwerking onder collega's de basis is voor een goede verstandhouding onder de leerlingen.

Vb: Op basis van de ervaringen met een Schrijf-ze-vrij-dag van Amnesty International werd op een school gekozen voor een ILD-project over de macht van de media (wegens gevangenschap van journalisten).

STAP 3 SPREEK MET DE DIRECTIE

Een grote uitdaging voor ILD is het werken in gemengde klassen. Dit kan op sommige scholen moeilijk zijn, omdat een bepaalde LB getalsmatig domineert. Ook komt het voor dat de uren van kleinere opdrachten LB om praktische redenen niet parallel georganiseerd zijn. De organisatie van ILD vergt dan mogelijk tijdelijke roosteraanpassingen. Ook moet nagegaan worden of de bijeengeplaatste klassen voldoende ruimte hebben voor een gezamenlijke les ILD: het kan noodzakelijk zijn afspraken te maken voor het gebruik van de lokalen.

Vb: Voor een project mensenrechten en levensbeschouwing werden enkele sprekers uitgenodigd. Omdat deze ontmoeting maar op één moment en plaats kon doorgaan, diende de school een bijzondere ruimte te voorzien en ook andere leerkrachten te verwittigen over deze activiteit.

STAP 4 VERDEEL HET WERK

Laat iedere leerkracht werken aan een afzonderlijk project. Als een project in de eerste fase uitgewerkt wordt door een of twee leerkrachten leidt dat vlugger concrete resultaten. Alle andere leerkrachten krijgen natuurlijk in een tweede fase gelegenheid om verbeteringen en aanvullingen aan te brengen.

Laat je bij het uitwerken van een project inspireren door de mogelijke werkvormen die zijn gesuggereerd. Ook door de aandachtspunten ILC die zeker ook van toepassing zijn op ILD. Mogelijk is het op zijn plaats je zelf over bepaalde onderwerpen iets meer te informeren, zeker over de levensbeschouwelijke kant ervan.

Vb: Bij een project mensenrechten en levensbeschouwing bleek de levensbeschouwelijke achtergrond van bepaalde persoonlijkheden voor de leerkrachten moeilijk verklaarbaar. Maar ook de leerlingen hadden soms iets meer informatie nodig om aan een opdracht te kunnen beginnen (draagwijdte van bepaalde rechten).

STAP 5 VERMIJD VALKUILEN

ILD is een samengaan van werken aan eindtermen burgerschap en ILC. Het is daarom ook een evenwichtsoefening waarbij je gemakkelijk uit balans kunt raken: alleen werken aan doelen burgerschap of alleen nog met zuiver LB-doelstellingen bezig zijn. Maar er bestaan ook andere risico's: soms inhoudelijk (te theoretisch, te oppervlakkig), soms praktisch (klasmanagement). Zoals in elke les kun je niet alles voorzien, maar probeer er toch rekening mee te houden: duidelijke doelstellingen, goede presentaties, duidelijke opdrachten.

Vb: Bij een project in de stijl van de Ideale Stad kwam de vraag aan bod hoe men nieuwkomers (vluchtelingen) een plaats moest geven. Het bleek niet evident om hierbij ook aan de levensbeschouwelijke aspecten aandacht te besteden. Bij een volgende gelegenheid zal dit aspect uitdrukkelijker ter sprake worden gebracht.

STAP 6 DURF HET TE DOEN

Zoals met veel dingen in het leven is er een eerste keer! Met ILD is het niet anders en zelfs al heb je al ervaring met ILC, heeft ILD het bijkomende aspect van burgerschap en het veel grotere aantal uren. Probeer er toch aan te beginnen. Waar er reële moeilijkheden opduiken, inhoudelijk of organisatorisch, is het zeker mogelijk de inspectie-begeleiding te hulp te roepen

Vb: Bij een project omtrent LB feesten bleek de presentatie betrekkelijk theoretisch uit te vallen. De dialoog tussen de leerlingen (hoe zij feesten beleefden) kwam moeilijk tot stand. Hier hebben de leerkrachten geleerd bij een volgende project al eerder praktische opdrachten in te zetten.

3.3AANDACHTSPUNTEN BIJ HET UITWERKEN VAN ILC EN ILD PROJECTEN

BETROKKENHEID BIJ DE UITWERKING

1. Betrokkenheid van leerkrachten
Vooraf wordt voldoende tijd genomen om het project met alle betrokken leerkrachten grondig door te praten, te plannen en/of te communiceren.
2. Betrokkenheid van leerlingen
Alle betrokken leerlingen kunnen gelijkwaardig en actief participeren aan het realiseren en evalueren van het project.
3. Betrokkenheid van externen
Eventuele bevoorrechte getuigen en/of relevante vertegenwoordigers kennen de ILC's, die bij dit project in de focus staan, en stemmen hun bijdrage hierop af.

LEVENSBSCHOUWELIJKE¹ INHOUD

4. Kennis én beleving
Levensbeschouwelijke informatie wordt gedeeld als een overtuiging of waarheid die je aanneemt, beleeft en deelt met anderen; niet als dé waarheid geponeerd tegenover die van anderen.

¹ Levensbeschouwelijk: hoe men het leven, het samenleven en de wereld beschouwt, bekijkt, beleeft, respecteert ...

5. Buitenkant én binnenkant
Zowel de buitenkant (voorwerp, symbool, gebruik, ritueel ...) als de binnenkant (attitude, betekenis, beleving ...) krijgen de gepaste aandacht.
6. Erkenning én respect
Het delen van levensbeschouwelijke kennis en beleving is gericht op het erkennen en respecteren van de ander.
7. Doel én methode
Met het project streef je een beperkt aantal interlevensbeschouwelijke competenties na via (aan)gepaste didactische werkvormen.

GERICHT OP DIALOOG EN SAMENLEVEN

8. Een relationeel proces
Het project is gericht op levensbeschouwelijke ontmoeting, dialoog en samenleven met andere, gelijkwaardige, unieke personen en/of groepen.
9. Leerrijke verschillen
Levensbeschouwelijke verschillen worden erkend als leerrijk voor de dialoog en het samenleven.
10. Verbindende gelijkenissen en verschillen
Levensbeschouwelijke gelijkenissen en verschillen worden erkend als kansen tot respectvol samenleven.

4. OVERZICHT PROJECTSUGGESTIES

4.1 DE ILC-PROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON

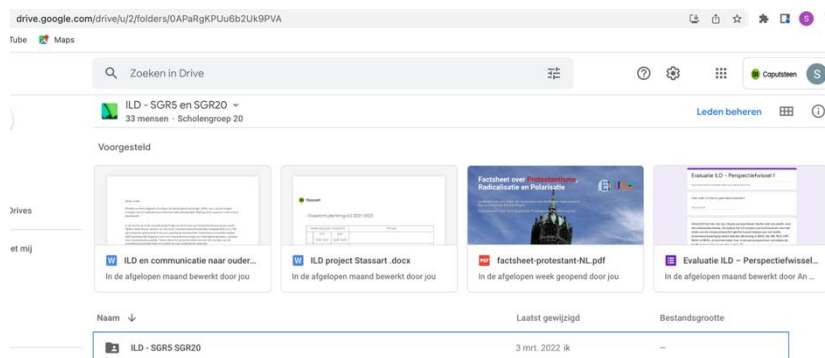
Inspiratie voor het werken aan ILD kunnen zeker de projecten ILC zijn die al op school opgezet zijn. In dit overzicht wordt aangegeven hoe ILC-projecten kunnen aansluiten bij de verschillende 'bouwstenen' voor burgerschap.

De verschillende projecten zijn samengevat in de vorm van steekkaarten. Sommige projecten reiken op zijn minst een goed of origineel idee aan. De evaluatie van de projecten kan ook zinvol zijn bij het voorbereiden van de lessenreeks ILD.

In het addendum zijn steekkaarten opgenomen waarin ILC projecten worden samengevat, geëvalueerd en mogelijks gelinkt aan ILD-projecten.

4.2 DE ILD-PILOOTPROJECTEN ALS INSPIRATIEBRON

Voor de ILD is tijdens het eerste pilotschooljaar 2021-2022 al heel wat materiaal ontwikkeld en verzameld dat te vinden is op de Google drive voor Scholengroep 5 en Scholengroep 20 en/of de gedeelde drive voor beide scholengroepen.

<https://drive.google.com/drive/u/2/folders/0APaRgKPUu6b2Uk9PVA>

	Naam	Eigenaar	Laatst gewijzigd	Bestandsgrootte
	Work-in-progress Pitzemburg	ik	14 jan. 2022 ik	—
Drives	Work-in-progress campus Zandpoort	ik	10 jan. 2022 ik	—
et mij	Work-in-progress campus Stassart	ik	10 jan. 2022 ik	—
	Work-in-progress campus Caputsteen	ik	10 jan. 2022 ik	—
	Verslagen / actiepunten	ik	20 apr. 2022 ik	—
	Thema's	ik	10 jan. 2022 ik	—
	Leerplannen	Michèle Vervotte	7 okt. 2021 Michèle Vervotte	—
	Leden WG	Michèle Vervotte	7 okt. 2021 Michèle Vervotte	—
	Feedback en didactische wenken	ik	10 jan. 2022 ik	—
	Overzicht thema's planning	ik	15 mrt. 2022 ik	—

https://drive.google.com/drive/u/2/folders/1Ok9kL2XnC40bEd7_VZBBNAJqKYDHIQFK

In het addendum vind je een overzicht van de lesonderwerpen en de doelen die de vorige schooljaren werden behandeld.

5. CHECKLIST

5.1 TO DO-LIJST VOOR DE ESSENTIËLE ELEMENTEN

Begin september zit je best samen met je collega's LBV om te brainstormen over de te ontwikkelen ILD-projecten. De ILCs kunnen daarbij een inspiratiebron zijn. Volg het stappenplan, maak een checklist en vink de todo-lijst af, zodat je zeker geen essentiële elementen over het hoofd ziet. Je kan dit voorbeeld hieronder gebruiken of er zelf een ontwikkelen. Een goed overzicht van wat allemaal moet gebeuren is erg belangrijk.

Stappenplan-logboek	To do: wie wat wanneer	Afgewerkt
We gaan aan de slag met deze set van leerplandoelen: ----- -----		
We kiezen volgend thema: ----- Dat sluit aan bij de volgende burgerschapscompetenties: ----- -----		
We werken rond de volgende lesinhouden ----- ----- ----- -----		
We gaan de volgende bronnen raadplegen:		

----- -----		
We willen gebruikmaken van de volgende werkvormen: ----- ----- ----- -----		
We evalueren binnen ons project: ----- ----- ----- -----		

5.2 PRAAT HET LEERPLAN DOOR

LEERPLANDOELEN

Maak een ILD-vak aan op Smartschool; eventueel een apart vak voor de collega's onderling en een ander vak voor de leerlingen.

Neem op de eerste bijeenkomst de tijd om rustig het leerplan grondig door te nemen. Dat wordt jou aangeboden in deze handleiding en is ook te vinden op Smartschool waartoe je toegang gekregen hebt.

Bedenk mogelijke lesonderwerpen en toets bij elkaar af. Noteer jullie keuze in de lijst op pagina 24.

INSPIRERENDE DIALOOGTHEMA'S OM TE KOPPELEN AAN DE LEERPLANDOELEN

Welk thema kan je aan de gekozen leerplandoelen koppelen? Voor inspiratie kan je terecht bij de dialoogthema's maar het staat jullie ook vrij een ander

thema te kiezen. Verlies de burgerschapscompetenties zeker niet uit het oog.

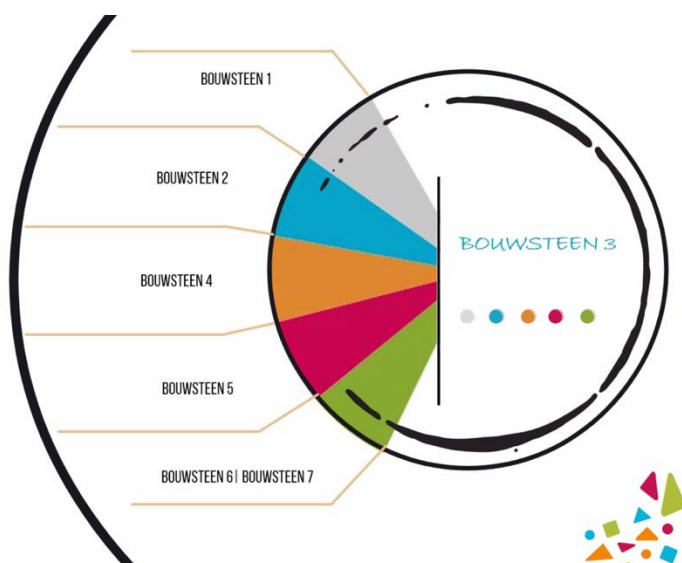
DIALOOGTHEMA'S			
De mens	ILC	ET Burgerschap	Suggesties voor concretisering
Zin van het leven	C1-C7; C8-C17		Algemene opvattingen, persoonlijke beleving en idealen, kunst
Leven en dood	C1-C7; C8-C17		Waarde van het leven; omgaan met lijden en sterven; abortus; euthanasie; leven na de dood?
Identiteit	C1; C7		Aanleg en opvoeding; externe invloeden en zelfbepaling; gelaagde identiteit; zelfbeeld; gender
De medemens	C1-C7; C8-C17	7.14; 7.16; 7.15; 7.17	Relatievormen, rollenpatronen, empathie, solidariteit; altruïsme
Men en technologie	C1-C7; C8-C17	7.14; 7.16	(Sociale) media, artificiële intelligentie, databaseer en privacy
De samenleving	ILC	ET Burgerschap	Suggesties voor concretisering
Diverse waardekers	C9; C10; C11; C12-17	7.1; 7.2	Levensbeschouwing en ideologie, Heteronome en autonome moraal; morele dilemma's; deontologie en consequentialisme
Ideologisch extremisme	C3; C5; C6; C11; C12-17	7.3; 7.4	Religieuze en seculiere vormen van exclusief (sectair) denken; fundamentalisme; radicalisering;
Staat en levensbeschouwing	C19; C22; C23; C24	7.15; 7.17	Democratische principes; de rechtstaat; actief en passief pluralisme; vrijheid van godsdienst; scheiding van kerk en staat; theocratie;
Samenwerking en engagement	C7; C19; C22; C23; C24	7.7; 7.8	Levensbeschouwelijke motivaties voor samenlevingsopbouw (ontwikkelingssamenwerking; zorgsector; jeugd...)
Sociale rechtvaardigheid	C19; C22; C23; C24	7.15; 7.17	Racisme; discriminatie; armoede
Mensen- en kinderrechten	C1-C7; C8-C17; C24	7.14 ; 7.16	Seksualiteit en gender; godsdienst; vrijmeningsuiting; onderwijs;
De wereld	ILC	ET Burgerschap	Suggesties voor concretisering
De natuur (oorsprong)	C1-C7; C8-C17		Geloofskennis en wetenschap; schepping en evolutie
Duurzame ontwikkeling	C1-C7; C8-C17; C24	7.9 7.10	Dierenwelzijn, voedselvraagstukken; voorschriften; ritueel slachten, milieuzorg, antropo- en ecocentrisme

HOUD REKENING MET DE BURGERSCHAPSCOMPETENTIES

SC 7 BURGERSCHAP

De plaats van bouwsteen 3

- De zeven bouwstenen binnen burgerschapscompetentie
- BOUWSTEEN 1** De dynamiek en de gelaagtheid van (eigen) identiteiten duiden.
 - BOUWSTEEN 2** Omgaan met diversiteit in het samenleven en samenwerken.
 - BOUWSTEEN 3** Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.
 - BOUWSTEEN 4** Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtstaat.
 - BOUWSTEEN 5** De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.
 - BOUWSTEEN 6** Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.
 - BOUWSTEEN 7** Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtstaat.

DE LEERINHOUD OM TE KOPPELEN AAN DOELEN EN THEMA'S

Welke inhouden kan je aan de doelen en het thema koppelen? Welke bronnen kan je raadplegen om je inhouden te ontwikkelen en te onderbouwen? Er zijn al heel wat online bronnen beschikbaar die uitgewerkte lessenreeksen aanbieden. Ook zijn er tal van organisaties die rond interlevensbeschouwelijke dialoog workshops op maat van leerlingen en leraren ontwikkeld hebben en waar je ook terecht kunt voor op maat gemaakte activiteiten. In het addendum vind je alvast een selectie, ze zijn ook opgenomen in Smartschool.

5.3 HOE DE DIALOOG STIMULEREN?

Dialoog is een van de twee elementen van de ILD, niet te verwarren met debat.

Uit de praktijkervaringen blijkt dat goed dialogeren geen sinecure is, dat moet echt geleerd worden.

De vijf regels van een dialoog worden toegelicht op basis van de vijf vingers van een hand.

WERKVORMEN

Welke werkvormen kan je inzetten om de dialoog zoveel mogelijk te faciliteren en de leerinhouden optimaal over te brengen? In de drive vinden jullie al heel veel gevarieerde en interactieve werkvormen en in dit vademecum werd een selectie van meest bruikbare werkvormen opgenomen. Het is van groot belang hier goed over na te denken, de ILD's zijn namelijk vakoverschrijdende projecten en vragen dus een bijzondere didactische aanpak.

TEAMTEACHING

Waarom moet je elkaar goed leren kennen? Omdat je bij de ILD-projecten wellicht aan team teaching zal doen. Er zijn verschillende manieren waarop

je samen voor de klas kan staan. Het toverwoord is hier: variatie. Probeer ze allemaal zeker uit. Hierover vind je in het addendum meer.

5.4 HOE ILD EVALUEREN?

Evaluatie en rapportering van ILD-projecten behoort tot de bevoegdheid van de betrokken leraar LBV en de betrokken LBV.

Voor de evaluatie van de leerplandoelen zijn al instrumenten uitgewerkt die je kunt gebruiken (zie addendum). Als je weet wat en hoe je gaat evalueren, dan heb je een duidelijk zicht op welke vaardigheden en leerinhouden je wilt inoefenen en aanreiken.

Vanuit de inspectie worden de volgende richtlijnen aangeboden (opgelet, deze zijn nog in de ontwerpfase en kunnen aangepast worden naar aanleiding van jullie ervaringen en feedback):

Vraag 1 – ILD evalueren met een apart cijfer of beoordeling?

ILD is een integraal vakonderdeel van de levensbeschouwelijke vakken. Per project kan er een aparte evaluatie zijn binnen de levensbeschouwelijke vakken. Vooraf werkt het team LBV-leraars evaluatiecriteria uit en kan men aantonen hoe het ILD-project wordt geëvalueerd. De vakleraar LBV voegt de ILD-evaluatie toe als een onderdeel van alle beoordelingen. Op het rapport verschijnt één algemeen cijfer of beoordeling per LBV, specifieke evaluatie onderdelen (zoals bv. een ILD beoordeling) zijn voor ouders en leerlingen raadpleegbaar.

Vraag 2 – Wat evalueren?

Het leerplan ILD en de leerplandoelen vormen de basis voor de evaluatie. Binnen de 3-trap vorm beogen we hier vooral de ontwikkeling en uitbouw van trap 2 (leerlingen in dialoog) en trap 3 (verrijking van de eigen levensbeschouwing).

Samen met de leerplandoelen worden vijf vaardigheden en attitudes meegenomen in de evaluatie, terug te vinden in de leerplannen (gekoppeld aan ILC en ET Burgerschap).

Voor de eerste vier vaardigheden en attitudes (V&A), kunnen leerlingen door leerkrachten LBV gequoteerd worden op gelijkwaardige basis. De perspectiefwissel krijgt het grootste gewicht van de evaluatie. Dit deel zou zich kunnen baseren op de leerplandoelen (trap 2 en 3). Hoe dit gebeurt wordt in de volgende vraag behandeld.

Vraag 3 – Hoe evalueren?

Hoe er geëvalueerd wordt is context-specifiek: afhankelijk van het project en de school. Vooraf werkt het team LBV-leraars beoordelingscriteria uit en kan men aantonen hoe het ILD-project wordt geëvalueerd. De leraars LBV kunnen in een ILD-project inhouden, attitudes en kennis evalueren en de specifieke levensbeschouwelijke vaardigheden van de perspectiefwissel.

Perspectiefwissel: De leerling kan schriftelijk de in de dialoog aangebrachte perspectieven weergeven (als resultaat van trap 2) en hoe die de eigen levensbeschouwelijke visie verrijken (trap 3).

De beoordelingscriteria worden vooraf opgesteld en aan de leerlingen gecommuniceerd. De vorm van evaluatie ligt niet vast. Peer-evaluation, co-evaluatie, zelfevaluatie via rubrics zijn mogelijke voorbeelden van evaluatievormen.

Vraag 4 – Wie evalueert?

De uitwerking van specifieke evaluatiecriteria wordt besproken onder de participerende leerkrachten. De evaluatiecriteria van de perspectiefwissel, bij het afsluiten van een ILD-project, kan binnen de vakgroep afgesproken worden.

Een cijfer/beoordeling kan tot stand komen na overleg tussen twee of meer leraren. De eindverantwoordelijke voor het evalueren van de leerling is de vakleraar van de respectievelijke levensbeschouwelijke cursus waarvoor de leerling zich heeft ingeschreven.